

УДК: 338

Л. Ю. Чмир'ова,
молодший науковий співробітник,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ
Н. О. Федяї,
молодший науковий співробітник,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ

РАЙОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ЯК ОДИН З ФАКТОРІВ ПРОСТОРОВОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Районування є важливим фактором територіальної організації та управління господарством країни, воно передбачає розподіл території з урахуванням об'єктивних закономірностей територіального поділу праці, формування територіально-виробничих комплексів різного масштабу тощо. У статті проаналізовано основні ідеї фахівців відносно питань районування території України. Наразі в Україні відсутня єдина загальноприйнята схема районування, а всі варіанти районування базуються на наявному адміністративному поділі. Й досі залишається невирішеним питання кількості та меж існуючих в Україні районів. Розглядаючи думки науковців можна виділити два основні підходи до районування території України в контексті реформування адміністративно-територіального устрою – укрупнення, тобто зменшення кількості областей та формування на їх основі більших за розмірами районів та розукрупнення областей. В статті розглянуто переваги та недоліки різних підходів до районування території України та з'ясовано, що найкращим варіантом наразі є об'єднання областей у більш великі формування без виділення в окремих рівень управління. Тож, районування потрібно для: покращення територіального управління і регулювання; полегшення проведення регіональної політики; поліпшення адміністративно-територіального поділу держави. Виходячи з особливостей районування, бажаним і продуктивним має бути врахування схем економічного районування при вдосконаленні або реформуванні адміністративно-територіального устрою держави.

Zoning is an important factor of territorial organization and management of the economy of the country, it implies the area is categorized into zones taking into account objective regularities of territorial labor specialization, establishment of various scale territorial and industrial complexes etc. The article considers key idea of the experts in respect to the issues of Ukrainian area zoning. As for today, Ukraine has adopted no common zoning design, while all the variants of zoning are based on the existing administrative arrangement of the territory. So far, the issue of a quantity and borders of current districts in Ukraine remain unsolved. Consideration of the scientists' ideas produces two basic approaches to zoning of the territory of Ukraine in the context of reforming the administrative and territorial system, the former is agglomeration, i.e. the decreasing of the numbers of regions (oblasts) with the development on their basis of larger area units, and the latter is disaggregation of regions (oblasts). The articles review the advantages and disadvantages of various approaches to zoning of the territory of Ukraine and clarifies that the best option today is to consolidate the regions (oblasts) into bigger units without singling out into separate level of the administration. Hence the zoning is required: to enhance the implementation of regional policy; to improve administrative and territorial arrangement of the country. Zoning peculiarities makes it expedient and efficient to take into account the economic zoning schemes for the improvement and reformation of administrative and territorial arrangement of the country.

Ключові слова: районування, райони, адміністративно-територіальний устрій, схеми районування, підходи до районування, укрупнення областей.

Keywords: zoning, areas, administrative divisions, zoning scheme, approaches to zoning, consolidation areas.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах соціальної та економічної нестабільності та світової економічної кризи в Україні все більше зростає увага до питань підвищення ефективності системи державного управління в зв'язку з активізацією адміністративного реформування, що включає в себе реформування адміністративно-територіального устрою, основною метою якого є наближення отримання якісних адміністративних послуг до населення.

Серед проблем адміністративно-територіального характеру в Україні провідне місце належить питанням формування адміністративно-територіального устрою на обласному рівні. З набуттям нашою державою незалежності та в умовах переходу до ринкової економіки і самостійного економічного розвитку виникла необхідність у розробленні і затвердженні мережі районів, яка б відповідала потребам подальшого розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Протягом всього періоду незалежності України багато вчених займалося розробкою нових схем районування території України на найвищому щаблі. На думку Ф. Заставного, метою цього було звільнення від нашарування старих налянок територіального управління, підвищення його ефективності, подолання труднощів при територіальному прогнозуванні та управлінні на регіональному та національному рівнях [1]. Тож питання районування території України є досить міждисциплінарними та актуальними сьогодні, так як окрім географів цими питаннями займалися економісти, політики, історики, етнографи та інші вчені, а саме: Ф.Д. Заставний, В. А. Поповкін, О.І. Шаблій, М. Д. Пістун, М.М. Паламарчук, С.І. Дорогунцов, А.М. Федоричева, А. Колодій, В. Нудельман, В. Тихонов, В. Медведчук.

Формулювання цілей статті. Тож завданням даної статті є проаналізувати основні ідеї фахівців відносно питань районування території України починаючи з часів незалежності України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

В даному дослідженні під терміном «районування» ми розуміємо своєрідну територіальну систематизацію, процес членування території на відносно цілісні частини [2]. Початок еволюції схем районування території України припадає на 90-ті роки ХХ-го століття.

У 1990 році **О.М. Мариничем** було розроблено наступну схему районування, що включала дев'ять районів: 1) *Донбас* (Луганська, Донецька); 2) *Промислове Придніпров'я* (Дніпропетровська, Запорізька); 3) *Українські Карпати* (Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, гірська частина Львівської області); 4)

Лівобережне Придніпров'я (Полтавська, Сумська, Харківська); 5) Київське Придніпров'я (Житомирська, Київська, Черкаська, Чернігівська); 6) АР Крим; 7) Західне Полісся (Волинська, Рівненська, рівнинна частина Львівської області); 8) Поділля (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька); 9) Причорномор'я (Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Херсонська) [3].

Рис. 1. Районування Маринич О.М.

Джерело: складено Федій Н.О.

Також на початку 1990-х рр. проблемою економічного районування України займався Національний інститут стратегічних досліджень під керівництвом професора **В.А. Поповкіна**. Вчені виділили п'ять внутрішньо-республіканських макрорайонів: 1) Центрально-Український; 2) Донбас і Придніпров'я; 3) Слобідська Україна; 4) Причорноморський; 5) Західноукраїнський. Цей поділ враховував природні, економічні, соціально-демографічні та історико-етнічні умови і фактори, які так чи інакше впливають на регіональне районування. Вчений вважав, що мережа макро- і мезорайонів сприяла б регулюванню основних економічних пропорцій, вдосконаленню територіального поділу праці, слугувала б науково-аналітичним та прогностичним цілям.

Рис. 2. Районування Поповкін В.А.

Джерело: складено Федій Н.О.

Натомість у 1993 році **В.А. Поповкін** розробляє наступну схему економічного районування України з виокремленням десяти районів: 1) Донбас – Донецька, Луганська області; 2) Катеринославське Придніпров'я – Дніпропетровська, Запорізька області; 3) Слобідська Україна – Полтавська, Сумська, Харківська області; 4) Київське Полісся – Житомирська, Київська, Чернігівська області; 5) Одесько-Таврійський (Північне Причорномор'я) – Миколаївська, Одеська, Херсонська області; 6) Українські Карпати – Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області; 7) Поділля – Вінницька, Тернопільська, Хмельницька області; 8) Середнє Придніпров'я – Кіровоградська, Черкаська області; 9) Волинське Полісся – Волинська, Рівненська області; 10) Крим – Автономна Республіка Крим [4].

Одна з перших концепцій реформи адміністративно-територіального устрою незалежної України, опублікована в 1992 р., містила пропозицію формування в межах держави 11-12 регіонів-країв (не враховуючи Республіки Крим) [5].

У свою чергу, професор **Ф.Д. Заставний (1994 р.)** виділив дев'ять мезорайонів у складі трьох макрорайонів – Східного, Західного та Південного, у межах яких виділені райони другого рівня – внутрішньо республіканські економічні райони. У складі Східного – 1) Північно-Східний, 2) Донецький, 3) Придніпровський; у межах Західного – 4) Центрально-Поліський, 5) Західно-Волинський, 6) Карпатський, 7) Подільський, 8) Центрально-Український; Південному великому економічному районуві відповідає 9) Причорноморський внутрішньо республіканський економічний район [6].

Рис. 3. Районування Заставний Ф. Д.

Джерело: складено Федяй Н. О.

Основною ідеєю Ф. Заставного було залишити мережу макрорайонів в межах України, але з уточненням меж мезорайонів. Науковець вважав, що необхідно за економічним принципом враховувати господарську однорідність територій, відмінності між регіонами за рівнем розвитку та профілем господарства, обсягами виробництва товарної продукції з розрахунку на одного жителя.

В 1994 р. **М.М. Паламарчук** розробив проект схеми районування з поділом України на дев'ять районів: 1) *Донецчина* (Донецька, Луганська); 2) *Придніпров'я* (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська); 3) *Слобожанщина або Харківщина* (Харківська, Сумська, Полтавська); 4) *Київщина* (Київська, Житомирська, Чернігівська, Черкаська); 5) *Галичина і Закарпаття* (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Тернопільська); 6) *Поділля і Буковина* (Вінницька, Хмельницька, Чернівецька); 7) *Волинь* (Волинська, Рівненська); 8) *Причорномор'я* (Миколаївська, Одеська, Херсонська); 9) *АР Крим*.

Рис. 4. Районування Паламарчук М. М.

Джерело: складено Федяй Н. О.

Також, у 1994 р. **професор О.І. Шаблій** розробив наступну схему соціально-економічного районування України, де виділив шість районів: 1) *Центральний* район у складі Київської, Житомирської, Чернігівської, Черкаської та Вінницької областей; 2) *Західний* – Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька, Тернопільська, Хмельницька, Рівненська, Волинська області; 3) *Північно-Східний* – Харківська, Сумська, Полтавська області; 4) *Східний* – Донецька та Луганська області; 5) *Центрально-Східний* – Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області; 6) *Південний* – Одеська, Миколаївська, Херсонська області та Автономна Республіка Крим [7].

Рис. 5. Районування Шаблій О. І.*Джерело: складено Федяй Н. О.*

Шаблій О.І. соціально-економічні райони виділяв за п'ятьма головними ознаками. По-перше, такі райони мають свої соціально-економічні ядра та відповідні «регіональні столиці». По-друге, у кожному районі формується своя регіональна територіальна соціально-економічна система, що поєднує населення, природу, господарство, соціальну, економічну та екологічну сфери життєдіяльності регіону. Третью ознакою є спеціалізація регіону в загальнодержавному поділі праці. Кожен регіон виступає інтегративною ланкою народногосподарського комплексу України і виконує певні загальнодержавні функції у сферах виробництва та послуг. Соціально-економічний район повинен мати принаймні потенційну можливість регіонального регулювання та координації соціально-демографічних, економічних, етносоціальних процесів, що відбуваються у його межах, управління господарським комплексом регіону. Це четверта ознака районування. П'яту ознаку автор називає «гіпотетичною»; у перспективі, за умови зміцнення нашої унітарної держави, може ставитись питання і щодо федеративного статусу районів [8].

За аналогічним принципом **В. Баштанник** запропонував виділяти в Україні п'ять макрорегіонів: 1) *Західний* (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області); 2) *Північний* (Житомирська, Київська, Сумська, Чернігівська області та м. Київ); 3) *Південний* (Автономна Республіка Крим, Миколаївська, Одеська та Херсонська області); 4) *Центральний* (Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області); 5) *Східний* регіон (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області) тощо [9].

Рис. 6. Районування Баштанник В.*Джерело: складено Федяй Н. О.*

Професор **М. Д. Пістун** поділяє Україну на дев'ять суспільно-географічних районів: 1) *Столицький* (Київський) у складі Київської, Житомирської та Чернігівської областей; 2) *Центральний* – Черкаська та Кіровоградська області; 3) *Північно-Східний* – Харківська, Полтавська, Сумська області; 4) *Донецький* – Донецька та Луганська області; 5) *Придніпровський* – Дніпропетровська та Запорізька області; 6) *Причорноморський* – Автономна республіка Крим (АРК), Одеська, Миколаївська та Херсонська області; 7) *Подільський* – Вінницька, Тернопільська та Хмельницька області; 8) *Прикарпатський* – Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька області; 9) *Північно-Східний* – Волинська та Рівненська області.

Рис. 7. Районування Пістун М. Д.*Джерело: складено Федяй Н. О.*

Райони були виділені Пістуном М.Д. в результаті синтезу даних наукової та навчальної літератури з соціально-економічного районування. Такий поділ території на суспільно-географічні райони, автор вважає макрорегіоналізацією. А основу мезорайонування, на його думку, складають адміністративно-територіальні одиниці – області та АР Крим, межі яких потребують певного уточнення. На рівні мікрорайонів М.Д. Пістун розглядає промислові, агропромислові, транспортні, рекреаційні вузли та райони [10]. Схеми районування М.Д. Пістун найбільшою мірою враховує соціально-економічні внутрішньорайонні зв'язки. Райони є порівняними за площею, виділені відповідно до принципів територіальної цілісності, історичності, перспективності та адміністративного устрою.

У 1995 р. **В. Каспрук** запропонував об'єднати області у вісім країв: 1) *Галицький*, 2) *Подільський*, 3) *Волинський*, 4) *Поліський*, 5) *Наддніпрянський*, 6) *Сіверський*, 7) *Східний* та 8) *Південний* [11].

Концепція **І. Коліушка** передбачала ліквідацію областей і утворення замість них дев'яти-дванадцяти країв (наприклад, *Волинь, Галичина, Закарпаття, Буковина, Слобожанщина, Донбас, Причорномор'я, Крим, Центральна Україна*).

Поділ території України на дванадцять країв запропонував **А. І. Доценко** [12].

В 1996 році було розроблено декілька схем нового районування території України в таких варіантах:

Гурсьвим В.М. (1996 р.) було запропоновано наступну схему районування із виділенням восьми районів: 1) *Донецький* (Донецька та Луганська області); 2)

Придніпровський (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська); 3) Східний (Харківська, Полтавська, Сумська); 4) Центральний (Київська, Черкаська); 5) Поліський (Волинська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська); 6) Подільський (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька); 7) Причорноморський (АР Крим, Миколаївська, Одеська, Херсонська); 8) Карпатський (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька) [13].

Головним недоліком даної схеми районування території України, є те, що Поліський район розірвано на дві частини Центральним районом, а це не коректно, тому що район має бути обов'язково цілісним утворенням.

Рис. 8. Районування Гурсь В. М.

Джерело: складено Федяй Н.О.

У 1996 році вчені Дорогунцов С.І. та Федорищева А.М. розробили поділ України на дев'ять районів: 1) АР Крим; 2) Донецький (Донецька та Луганська області); 3) Карпатський (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька); 4) Подільський (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька); 5) Поліський (Волинська, Житомирська, Київська, Рівненська, Чернігівська); 6) Придніпровський (Дніпропетровська, Запорізька); 7) Причорноморський (Миколаївська, Одеська, Херсонська); 8) Східний (Харківська, Полтавська, Сумська); 9) Центральний (Кіровоградська, Черкаська) [14].

Рис. 9. Районування Дорогунцов С. І., Федорищева А. М.

Джерело: складено Федяй Н. О.

Вчені Київського університету імені Тараса Шевченка Масляк П.О. та Шищенко П.Г. у 1996 році запропонували районування України у складі дев'яти районів: 1) Донецький (Донецька та Луганська області); 2) Придніпровський (Дніпропетровська, Запорізька); 3) Північно-Східний (Харківська, Полтавська, Сумська); 4) Столичний (Київська, Чернігівська, Житомирська); 5) Центральний (Кіровоградська, Черкаська); 6) Подільський (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька); 7) Північно-Західний (Волинська, Рівненська); 8) Карпатський (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька); 9) Причорноморський (Миколаївська, Одеська, Херсонська, АР Крим) [15].

Рис. 10. Районування Масляк П. О., Шищенко П. Г.

Джерело: складено Федяй Н. О.

Симоненком В.К. у 1996 році було запропоновано поділити територію України на дев'ять районів: 1) *Центральний* (Київська, Кіровоградська, Черкаська); 2) *Придніпровський* (Дніпропетровська, Запорізька); 3) *Донецький* (Донецька та Луганська області); 4) *Харківський* (Харківська, Полтавська, Сумська); 5) *Подільський* (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька); 6) *Поліський* (Волинська, Рівненська, Житомирська, Чернігівська); 7) *Кримський* (АР Крим); 8) *Карпатський* (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька); 9) *Причорноморський* (Одеська, миколаївська, Херсонська) [16].

Рис. 11. Районування Симоненко В. К.

Джерело: складено Федяй Н. О.

На основі дослідження природи, населення і господарства України вчені Національної академії наук України а саме, **М. І. Долішній, М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук**, зробили висновок, що оскільки на території України виділяють найбільші одиниці районування, то й назвати їх доцільніше не районами, а макрорайонами. Таких макрорайонів у нашій країні має бути шість: 1) *Центральний* (Вінницька, Житомирська, Київська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська та м. Київ); 2) *Донецький* (Східний) (Донька і Луганська); 3) *Західний* (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька); 4) *Придніпровський* (Центрально-Східний) (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська); 5) *Причорноморський* (Південний) (Миколаївська, Одеська, Херсонська, АР Крим там. Севастополь); 6) *Харківський* (Північно-Східний) (Полтавська, Сумська, Харківська) [17].

Розробляючи цю схему, автори намагалися під час визначення назв районів пов'язувати їх з характерними особливостями географічного положення його території (Західний, Донецький, Придніпровський, Причорноморський); в інших випадках для чіткості уявлення про географічне положення макрорайону давати назву за найменуванням його центру (ядра) – найбільшого міста (наприклад Харків). На їх думку, районування – один з важливих наукових методів поєднання галузевого, міжгалузевого і регіонального управління. Оскільки однією з найважливіших основ даної мережі районів є економічне тяжіння територій до великих міських і промислових агломерацій, то таке районування сприятиме використанню виробничих, культурних, інтелектуальних потенціалів великих міст-центрів виділених районів і більш інтенсивному розвитку периферійних частин їх територій [18].

Рис. 13. Районування Долишній М. І., Паламарчук М. М. та Паламарчук О. М.

Джерело: складено Федяй Н. О.

У 90-ті роки ХХ-го століття були проведені розробки з економічного районування провідними вченими **Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України**. Здобутки цих досліджень у 1998 році були внесені в проект Закону України «Про Концепцію державної регіональної економічної політики». Вони включали поділ території України на вісім економічних районів: 1) *Карпатський* (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області); 2) *Подільський* (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька області); 3) *Поліський* (Волинська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська області); 4) *Східний* (Полтавська, Сумська, Харківська області); 5) *Донецький* (Донецька, Луганська області); 6) *Придніпровський* (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області); 7) *Центральний* (Київська, м. Київ, Черкаси); 8) *Південний* (Миколаївська, Одеська, Херсонська, АР Крим, м. Севастополь).

Рис. 12. Районування Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України

Джерело: складено Федяй Н. О.

Один з варіантів виділення **восьми земель та АР Крим**, що ґрунтується на історичному досвіді було запропоновано **Б. Данилишином**: 1) *Київська*, 2) *Волинська*, 3) *Карпатська*, 4) *Подільська*, 5) *Придніпровська*, 6) *Донецька*, 7) *Причорноморська*, 8) *Харківська* (Східна) та *Автономна Республіка Крим* [19].

В свою чергу, **Я. Дубровим** було розроблено схему **дев'яти країв-соціополісів**: 1) *Волинь*, 2) *Галичина*, 3) *Древлянське Полісся*, 4) *Сіверське Поділля*, 5) *Слобожанщина*, 6) *Донеччина*, 7) *Середнє Подністров'я*, 8) *Середнє Подніпров'я*, 9) *Запорожжя*. Згідно з думкою автора, допускається також виділення *Карпатського краю*, *Приазов'я*, *Північного Причорномор'я*, *таврійського Криму*, *Києва* з околицями. Недоліком такої розробки є районування лише на основі історичних субетносів, що не відповідає сучасним вимогам.

В 1998 році експерти Міжнародного інституту порівняльного аналізу запропонували виділення **дев'яти регіонів** на основі територіально-виробничих комплексів, а саме: 1) *Київщина* (в межах сучасної Київської та Чернігівської областей); 2) *Волинь* (Житомирська, Рівненська, Волинська області); 3) *Слобожанщина* (Полтавська, Сумська, Харківська); 4) *Донеччина* (Донецька, Луганська); 5) *Запоріжжя* (Дніпропетровська, Запорізька); 6) *Таврія* (Одеська, Миколаївська, Херсонська, Автономна Республіка Крим, хоча як варіант вони пропонували виділити Крим як окремий суб'єкт); 7) *Черкащина* (Кіровоградська, Черкаська); 8) *Поділля* (Вінницька, Хмельницька та частково Тернопільська); 9) *Карпати* (Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпаття) [20].

Рис. 14. Районування Експертів Міжнародного інституту порівняльного аналізу

Джерело: складено Федяй Н. О.

В.А. Смолій та П.Я. Слободянюк виділили дев'ять адміністративних країв на основі економічних комплексів: 1) *Карпатський* край – Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська області; 2) *Подільський* край – Тернопільська, Хмельницька, Вінницька; 3) *Поліський* край – Волинська, Рівненська, Житомирська; 4) *Київський* край – Київська, Чернігівська, Черкаська; 5) *Придніпровський* край – Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська; 6) *Причорноморський* край – Одеська, Херсонська, Миколаївська; 7) *Донецький* край – Донецька, Луганська; 8) *Слобожанський* край – Харківська, Сумська, Полтавська; 9) *АР Крим* [21].

Рис. 15. Районування Смолій В.А., Слободянюк П. Я.

Джерело: складено Федяй Н. О.

Такі автори як **І.О. Белебиха та В.В. Бакум** пропонують створити п'ять регіонів, які в свою чергу будуть поділені на дванадцять-п'ятнадцять країв [22].

На думку **С. Телешуна** необхідний чотириступеневий поділ: найвищий щабель має складати шість районів з рівним статусом із подальшим поділом їх на губернії, департаменти та громади [23]. На нашу думку, недоліком такого варіанту поділу є те, що необхідно чітко розподіляти повноваження кожного рівня адміністративно-територіального поділу.

На думку **А. Колодій** найоптимальніший поділ України це одинадцять-дванадцять регіонів, що можуть мати найбільш близькі усереднені показники, і здатні відображати особливості його складових, а саме: 1) *Полісся*: Житомирська, Київська, Чернігівська області (Північний); 2) *Поділля*: Вінницька, Хмельницька області (Центральний); 3) *Центр*: Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області (Центральний); 4) *Волинь*: Волинська, Рівненська області (Північно-Західний); 5) *Слобожанщина*: Сумська, Харківська області (Північно-Східний); 6) *Причорномор'я*: Одеська, Миколаївська, Херсонська області (Південний); 7) *Нижнє Подніпров'я*: Дніпропетровська, Запорізька області (Дніпровський; Південно-Східний); 8) *Донбас*: Донецька, Луганська області (Східний); 9) *Галичина*: Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська області (Західний); 10) *Закарпаття та Буковина*: відповідно - Закарпатська й Чернівецька області (Південно-Західний); 11) *Місто Київ*; 12) *Автономна республіка Крим*.

Автор проаналізувала етнічні, мовні, національні та політичні орієнтації населення України за результатами опитування 2000 р., з врахуванням історичного чинника формування регіонів (вплив політико-правової культури тих держав, до яких входили в різний час окремі частини України) [24].

Рис. 17. Районування Колодій А.

Джерело: складено Федяй Н. О.

За проектом **І. Мельник** в основу адміністративно-територіального устрою необхідно покласти одинадцять земель з досить широкими правами в галузі самоврядування, які виникли історично і мали приблизно однаковий склад населення: 1) *Волинь* (Волинська та Рівненська області); 2) *Галичина* (Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська області); 3) *Закарпаття* (Закарпатська область); 4) *Буковина* (Чернівецька область); 5) *Правобережжя* (Житомирська, Вінницька, Хмельницька, Черкаська області); 6) *Гетьманщина* (Київська, Чернігівська, Полтавська області); 7) *Слобожанщина* (Харківська та Сумська області); 8) *Донбас* (Донецька та Луганська області); 9) *Придніпров'я* (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області); 10) *Чорномор'я* (Одеська, Миколаївська та Херсонська області); 11. *Крим* (Автономна республіка Крим) [25].

Рис. 18. Районування Мельник І.

Джерело: складено Федяй Н. О.

У 2001 році **В. Нудельман** запропонував створити десять нових адміністративно-територіальних утворень-країв. Його дослідження ґрунтувались на результатах досліджень інституту "Діпромісто". Утворення-краї запропоновані автором: 1) *Центральний* (Київська, Житомирська, Черкаська, Чернігівська області); 2) *Східний* (Харківська, Полтавська, Сумська області); 3) *Придніпровський* (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області); 4) *Донецький* (Донецька і Луганська області); 5) *Причорноморський* (Одеська, Миколаївська, Херсонська області); 6) *Західний* (Львівська, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Чернівецька області); 7) *Подільський* (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька області); 8) *Автономну Республіку Крим*; міста державного значення *Київ* та *Севастополь* [26].

Рис. 19. Районування Нудельман В.*Джерело: складено Федяй Н. О.*

У 2002 р. **Т. Ковальчук** та **С. Тулуб** запропонували реструктурувати територію України на такі дев'ять країв: 1) *Автономна Республіка Крим*; 2) *Карпатський край* – Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська області; 3) *Поліський край* – Волинська, Рівненська, Житомирська області; 4) *Подільський край* – Вінницька, Хмельницька, Тернопільська області; 5) *Київський край* – Київська, Чернігівська, Черкаська області; 6) *Слобожанський край* – Харківська, Сумська, Полтавська області; 7) *Придніпровський край* – Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області; 8) *Причорноморський край* – Одеська, Херсонська, Миколаївська області; 9) *Донецький край* – Донецька, Луганська області [27].

Рис. 20. Районування Ковальчук Т. та Тулуб С.*Джерело: складено Федяй Н. О.*

У 2010 році **Інститутом регіональних досліджень НАН України** було розроблено нову модель районування економічного простору України. За словами авторів відповідно до векторів зовнішньоекономічних торговельних потоків може бути виділено чотири економічних райони, розвиток яких забезпечує вихід на зовнішні ринки: 1) *Південний*, 2) *Західний*, 3) *Східний* і 4) *Центральний*.

Найбільш **радикальні варіанти**, що періодично обговорюються – це поділ України на дві частини: 1) *Східну* з центром у Донбасі та 2) *Західну* з центром на Галичині, які мають свою специфічну ідентичність.

До авторів, які поділяли Україну на дві частини – 1) *Лівобережжя* та 2) *Правобережжя* відносяться **М.І. Білецький** та **А.К. Толпиго**. Вони поділили Україну на географічні частини з послідуочим використанням політичного індикатора [28].

На початку 1990-х років були спроби створення української держави на основі галичанської ідеології. У лютому 1991 року В'ячеслав Чорновіл став ініціатором **створення Галицької автономії** на спільній сесії Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської обласних рад. Основною метою спільних дій галицьких областей було визначено створення власної державності на цій території України з інститутами ринкової економіки [29].

Восени 2004 року **керівництвом частини регіонів Південного-Сходу України** було запропоновано проект автономного утворення під назвою «*Південно-Східна Українська Автономна Республіка*». В основі ідеї стояла федералізація України шляхом об'єднання дев'яти областей України (Луганської, Донецької, Харківської, Дніпропетровської, Запорізької, Херсонської, Миколаївської, Одеської області й Автономної республіки Крим) у відособлену автономну республіку в складі України зі столицею в місті Харкові. Розглядалося також включення деяких інших центральних регіонів до складу автономного утворення (зокрема, Сумській області) [30].

Рис. 21. Районування «Південно-Східна Українська Автономна Республіка»*Джерело: складено Федяй Н. О.*

Також на ідеї федералізації наголошував **Л. Немченко** пропонуючи виділення тринадцяти федеральних округів: 1) *Буковинський* (Чернівецька область); 2) *Волинський* (Волинська, Житомирська і Рівненська області); 3) *Галицький* (Івано-Франківська, Львівська і Тернопільська області); 4) *Донбаський* (Донецька і Луганська області); 5) *Закарпатський* (Закарпатська область); 6) *Запорізький* (Дніпропетровська, Запорізька і Кіровоградська області); 7) *Київський* (Київська і Черкаська області); 8) *Кримський* (тодішня Республіка Крим); 9) *Подільський* (Вінницька і Хмельницька області); 10) *Полтавський* (Полтавська область); 11) *Причорноморський* (Миколаївська, Одеська і Херсонська області); 12) *Слобідський* (Сумська і Харківська області); 13) *Чернігівський* (Чернігівська область). Автор пропонував зробити ще один четвертий рівень над сучасним обласним, але при цьому не уточнювалися питання про перерозподіл повноважень та про правовий статус нових утворень [31].

Рис. 16. Районування Немченко Л.

Джерело: складено Федяй Н. О.

Д. Коптів пропонує розглядати територіальний устрій з точки зору майбутньої Федеративної Республіки Україна, з виділенням більш крупних утворень – земель. Згідно з думкою автора федерація буде складатися з дванадцяти федеральних земель: 1) Буковина (Чернівецька область; столиця – Чернівці); 2) Волинська земля (Рівненська, Волинська області; столиця – Рівне); 3) Галичина (Львівська, Тернопільська, Станіславівська, столиця – Львів); 4) Донецька земля (Донецька, Луганська області; столиця – Донецьк); 5) Закарпаття (Закарпатська область; столиця – Ужгород); 6) Запорізька земля (Запорізька, Дніпропетровська, НовоГардська області; столиця – Дніпро); 7) Чернігівська земля (Київська, Чернігівська, столиця – Чернігів); 8) Крим (АР Крим включаючи Севастополь; столиця – Сімферополь); 9) Подільська земля (Вінницька, Хмельницька, Житомирська; столиця – Вінниця); 10) Полтавська земля (Черкаська, Полтавська, столиця – Черкаси); 11) Слобожанщина (Сумська, Харківська області; столиця – Харків); 12) Чорноморська земля (Одеська, Миколаївська, Херсонська області, можливо частина колишньої Молдавської АРСР – Придністров'я; столиця – Миколаїв (у випадку іншого вибору Одеси)). До федеральних міст автор відносить міста Київ (столиця Федерації) і, можливо, Одеса (місто з правами «порто-франко»), що підпорядковані власним законам управління, утвердженим на рівні федерації. Федеральні землі і федеральні міста є рівноправними учасниками Федерації з однаковою кількістю голосів [32].

Рис. 22. Районування Коптів Д.

Джерело: складено Федяй Н. О.

В травні 2010 року було представлено варіант схеми федералізації України запропонований В. Тихоновим, в результаті чого пропонувалося розділи територію на п'ять частин: 1) Галичина, 2) Центральна Україна, 3) Київ, 4) Слобожанщина та 5) АР Крим.

Рис. 23. Районування Тихонов В.

Джерело: складено Федяй Н. О.

В липні 2012 року на конференції «Федеративна Україна» **В. Медведчуком** було представлено нову схему федеративного устрою яка складається з дванадцяти одиниць: 1) *Закарпаття*, 2) *Галичина*, 3) *Буковина*, 4) *Волинь*, 5) *Поділля*, 6) *Полісся*, 7) *Малоросія*, 8) *Новоросія*, 9) *Придніпров'я*, 10) *Слобожанщина*, 11) *Донбас*, 12) *АР Крим*. За його словами «федералізація країни – це єдина та безальтернативна ланка проти її розколу, загроза та реальність якого існує» [33].

Рис. 24. Районування Медведчук В.

Джерело: складено Федяй Н. О.

20 серпня активісти Руху «Український вибір» провели круглий стіл «Федералізація України: погляд молоді», на якому дійшли висновку, що федералізація здатна стати основою для подальшої модернізації економіки та згладити гострі кути протиріч між східними та західними регіонами [34].

Ще одним з варіантів районування території України є створення ще більшої кількості областей шляхом розукрупнення деяких існуючих. Автори, які пропонують розукрупнити області, це – **М. Горинь**, **М.С. Дністрянський**, **П. Маслак**, певні ідеї з цього приводу мав Інститут трансформаційного суспільства [35]. Так, на думку **М.С. Дністрянського** пропонується, додатково створити *Уманську, Криворізьку, Маріупольську та Краматорську області*, що на думку автора дозволить зменшити відстань для одержання послуг в адміністративному центрі для 5,5 млн. українських громадян [36].

Були ідеї створення районів спираючись на історичний досвід формування адміністративно-територіальних одиниць (**М. Дністрянський**), але, на нашу думку, на даному етапі розвитку країни ці ідеї є методологічно і практично неприйнятними.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. З висщаведеного видно, що питання районування цікавило багатьох вчених, але й досі немає єдиної загальноприйнятої схеми районування. З цього робимо висновок, що це питання й досі вимагає уточнення та удосконалення. Провівши аналіз різних варіантів схем районування території України видно, що в науковій літературі виділяють такі види районування:

- економічне районування;
- соціально-економічне районування;
- соціальне районування;
- історико-етнографічне районування.

Також слід відзначити, що останнім часом все більше використовується термін «макрорегіоналізація». Проте, незалежно від назви, районування є досить важливим чинником територіальної та просторової організації, а також управління господарством країни.

Багато суперечок точиться навколо термінології, по-перше, як називати укрупнену одиницю – регіон, макро- регіон, паланка, край, земля, економічний район чи ін.; та по-друге, в назвах самих регіонів (так, наприклад, такі автори, як А. Доценко та В. Малиновський пропонують називати укрупнені регіони за історичною приналежністю, як то Галичина, Буковина, Поділля та ін.).

Одним із питань з яким стикаються науковці при поділі України на великі райони – це відчутна різномірність території, тому при віднесенні тієї чи іншої області до певного «району» деякими показниками треба нехтувати, підбираючи найбільш важливі для кожного дослідження параметри.

Дискусійним залишається й питання кількості та меж існуючих в Україні районів. Різні дослідники, спираючись на різні методики та критерії, виділяють в Україні від 2 до 12 великих районів. В основі більшості розроблених схем лежить районоутворююче значення великих міст як ядер господарських вузлів, в яких склалася специфічна соціально-економічна система. Нові схеми районування базуються, здебільшого, на наявному адміністративному поділі. На сьогодні, найбільшої популярності набуло шестичленне районування, що ґрунтується на об'єктивній інтеграції території навколо найбільших українських міст: Києва, Харкова, Дніпропетровська, Одеси, Донецька та Львова. В середньому ж автори виділяють від 6 до 9 великих районів (Табл. 1).

Досить розповсюдженою є думка про те, що районування має стати основою для нового адміністративно-територіального устрою. При цьому нові великі райони повинні мати потужний природно-ресурсний, економічний та демографічний потенціал та бути досить великими за розміром. М. Паламарчук та О. Паламарчук чітко відзначають, що адміністративно-територіальний устрій має ґрунтуватися на соціально-економічному районуванні. Схожої думки притримується Н. Нижник, яка вважає, що в основу розробки нового територіального поділу має бути покладено оновлене економічне районування. В. Онищенко відзначає, що передумовами виділення регіональної ланки є традиційно сформовані соціально-економічні структури з відповідною територіальною спільністю людей. Активним прихильником цієї ідеї є А. Доценко, який стверджує, що "державна має спиратися не на численні дрібні області, а на потужні регіони, спроможні в умовах децентралізації господарського управління і влади ефективно функціонувати як самодостатні території. На необхідності покладання економічних районів в основу нової мережі великих адміністративно-територіальних утворень для координації їх розвитку наголошує також А. Григорович [37]. Але на нашу думку, такий варіант наразі неможливий для України. Це може бути реалізовано лише за умови досягнення Україною відповідного соціально-економічного рівня та виходу з кризи.

Таблиця 1. Групування авторів за кількістю районів, що ними виділені

2 райони	М.Білецький та А. Толпиго В. Чорновіл Керівництво частини регіонів Південного-Сходу України
4 райони	Інститут регіональних досліджень НАН України
5 районів	В. Поповкін В. Баштанник І. Белебиха, В. Бакум В. Тихонов
6 районів	О. Шаблій М. Долішній, М. Паламарчук, О. Паламарчук С. Телешун
8 районів	В. Гурсєв Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України Б. Данилишин

9 районів	О. Маринич Ф. Заставний М. Паламарчук М. Пістун С. Дорогунцов, А. Федорищева П. Масляк, П. Шищенко В. Симоненко Я. Дубровий В. Смолій, П. Слободянюк Т. Ковальчук та С. Тулуб
10 районів	В. Поповкін В. Нудельман
11 районів	І. Мельник
12 районів	Концепція реформи адміністративно-територіального устрою (1992 р.) А. Доценко Л. Немченко А. Колодій Д. Коптів В. Медведчук

Джерело: складено Чмирьовою Л.Ю. на основі узагальнення даних [1-32].

Підсумовуючи думки науковців можна зробити певні висновки, про те, що існують два основні підходи до районування території України в контексті реформування адміністративно-територіального устрою – укрупнення, тобто зменшення кількості областей та формування на їх основі більших за розмірами районів та розукрупнення областей (рис. 25).

Рис. 25. Підходи до районування в контексті реформування адміністративно-територіального устрою

Джерело: складено Чмирьовою Л.Ю., Федяй Н.О.

При цьому можна виділити п'ять основних варіантів районування регіонів України:

I. Розукрупнення регіонів;

В рамках укрупнення регіонів нами були виділені наступні варіанти:

II. Створення четвертого рівня управління над третім обласним рівнем із наданням цим великим районам статусу окремих адміністративно-територіальних одиниць, які будуть мати свої органи управління;

Варіанти, що базуються на існуючому трирівневому поділі:

III. Об'єднання областей у більш великі формування з наданням цим об'єднанням статусу федерації;

IV. Об'єднання областей у більш великі формування в межах унітарної держави з наданням цим великим районам статусу нових адміністративно-територіальних одиниць;

V. Об'єднання областей у більш великі формування без виділення в окремий рівень управління (без утворення органів управління четвертого рівня) та без надання статусу окремих адміністративно-територіальних одиниць, але із законодавчо закріпленими управлінськими стратегічними цілями та завданнями для кожного з великих районів (за прикладом Болгарії) та чітко розробленим організаційно-економічним механізмом управління розвитком цих територій.

Нижче проаналізуємо виділені нами варіанти щодо ідей районування в контексті визначення позитивних та негативних тенденцій та наслідків для України на даному етапі соціально-економічного розвитку.

I. Розукрупнення областей. Варіанти районування території України на основі формування більшої кількості областей, тобто розукрупнення областей, на нашу думку не призведе до бажаних результатів. Так, наразі досвід Франції показує, що управляти дуже великою кількістю областей стає вкрай важко.

В рамках укрупнення регіонів:

II. Створення четвертого рівня управління над третім обласним рівнем із наданням цим великим районам статусу окремих адміністративно-територіальних одиниць, які будуть мати свої органи управління. На нашу думку створення ще одного – четвертого – адміністративного рівня значно ускладнить отримання управлінських послуг населенням та управління регіонами. На думку О. Кучабського, це може призвести до посилення відцентрових тенденцій, імовірності зародження на базі нових потужних адміністративних утворень політичного сепаратизму або ж зниження ефективності управління.

III. Об'єднання областей у більш великі формування з наданням цим об'єднанням статусу федерації. На даному етапі розвитку України, федералізація може посилити протиріччя всередині країни, що може призвести до її розпаду. Ще одним аргументом проти федералізації є те, що виходячи зі спеціалізації та економічного потенціалу країни при федеративній державі відмінності в економічному розвитку в регіонах будуть ще більше загострюватися.

До того ж на думку Президента Віктора Януковича: "Україна – унітарна держава. Унітарна й демократична. І це надасть більше прав регіонам". З цієї думкою погоджується й Артем Щербань, представник правлячої партії: "на даному етапі політичного розвитку федералізм – це неприйнятно. На мій погляд, як не парадоксально, однак федералізм можливий тільки в стабільній, економічно сильній державі. Федеральні землі треба ще вміти втримати, щоб одні не побігли в Росію, а інші – у Євросоюз" [38].

Тож, можна зробити висновок, що всі варіанти федералізації недостатньо обґрунтовані та виважені, тому в найближчій перспективі необхідно шукати інші альтернативні шляхи вирішення питань зміни адміністративно-територіального устрою та шляхів покращення ефективності управління регіонами.

IV. Об'єднання областей у більш великі формування в межах унітарної держави з наданням цим великим районам статусу нових адміністративно-територіальних одиниць. Проти питання змін в адміністративно-територіальному поділі обласного рівня наразі виступає той факт, що ці зміни викликають дуже великий суспільний резонанс. Необхідно враховувати, що спротив буде виявляти не тільки населення, а й керівництво обласного рівня. Такої думки притримуються такі вчені, як В.А. Смолій, П.Я. Слободянюк [39]. Якщо області занадто великі, тоді значно зменшується рівень доступності адміністративних послуг. До того ж, об'єднання областей вимагає наявності фінансування цих змін, що в умовах кризи на даному етапі стає неможливим.

V. Об'єднання областей у більш великі формування без виділення в окремий рівень управління (без утворення органів управління четвертого рівня) та без надання статусу окремих адміністративно-територіальних одиниць, але із законодавчо закріпленими управлінськими стратегічними цілями та завданнями для кожного з великих районів (за прикладом Болгарії) та чітко розробленим організаційно-економічним механізмом управління розвитком цих територій. Цей варіант

наразі є найбільш прийнятним для України особливо в умовах кризи. Наразі однією з задач, що стоять перед розробниками схем районування є виявлення закономірностей регіонального розвитку. Нова мережа районів забезпечить більш ефективне територіальне планування та прогнозування регіонального розвитку та сприятиме прийняттю ефективних управлінських рішень щодо просторового соціально-економічного розвитку регіонів.

Застосування такого управлінського підходу до районування території України, на нашу думку, сприятиме більш ефективному просторовому соціально-економічному розвитку регіонів України шляхом:

1. Покращення територіального управління і регулювання.
2. Полегшення проведення державної регіональної політики.
3. Приведення у відповідність до європейських стандартів (система NUTS) статистичної звітності регіонів України.
4. Реалізації Державної Стратегії регіонального розвитку України до 2020 р. та Стратегії економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004 – 2015 роки.

На думку Ж. Марку наразі для України універсальним має бути перехід до «регіональної» держави, тобто це дещо середнє між унітарною та федеративною формами устрою, коли держава враховує інтереси регіонів за рахунок розширення економічної самостійності [40]. Для України найбільш оптимальною може стати модель регіоналізації, яка передбачає поступове подальше розширення повноважень регіонів при збереженні цілісності держави.

Виходячи з цього, бажаним і продуктивним має бути врахування схем районування при реформуванні адміністративно-територіального устрою держави за запропонованим нами підходом. В межах єдиного великого району має проводитись спільна політика та вироблятися єдині стратегічні напрямки розвитку. Тобто, наразі для України основною задачею має бути вдосконалення унітарного устрою держави не шляхом внесення змін в адміністративно-територіальний устрій вищих ланок управління, а перерозподіл владних повноважень між центральними та регіональними органами влади та посилення фінансово-економічної автономії регіонів шляхом удосконалення системи бюджетних відносин між центром і регіонами.

Література:

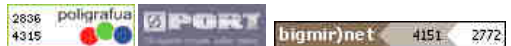
1. Заставний Ф.Д. Економічні райони України. Реалії та перспективи/ Заставний Ф.Д. – Львів: Априорі, 2010. – С.6.
2. Регіональна економіка. Словник-довідник. О.Д. Богорад, О.М. Тевелев, В.М. Падалка, М.В. Підмогильний. – Київ, 2004. – 211 С.
3. Маринич А.М., Горленко І.А., Руденко Л.Г. и др. Конструктивно-географические основы рационального природопользования в Украинской ССР. Теоретические и методологические исследования (Отв.ред. Маринич А.М., Паламарчук М.М.) // Наук.думка. - К., 1990. - АН УССР. - Отделение географии Института геофизики им. С.И.Субботина. - С. 94.
4. Поповкін В.А. Регіонально-цілісний підхід в економіці // Наукова думка. — К., 1993. -С.97.
5. Кучабський О.Г. Макрорегіональний рівень у системі територіального управління України// Теорія та практика державного управління. – Вип. 2 (25) – 2009.
6. Заставний Ф.Д. Географія України у двох книгах // Світ. - Львів, 1994. -С. 355.
7. Социально-экономическая география Украины (Пер. с укр.) / Под ред. О.Шабля // Світ. -Львів. 1995. -640 с.
8. Регіональна економіка: Навчальний посібник / Олійник Я. Б., Запотоцький С.П., Кононенко О.Ю., та ін.; за ред. Я. Б.Олійника. – К. : КНТ, Видавець Фурса С.Я., 2007. – 444 с.
9. Баштанник В. Державна регіональна політика в контексті європейської інтеграції: політичний аспект: матер. наук.-практ. конф., м. Київ, 30 трав. 2000 р. -Вип. 2. - Ч. I ("Державна регіональна політика та місцеве самоврядування") / В. Баштанник /за заг. ред.В. І. Лугового, В. М. Князева.-К., 2000.-С. 9-15.
10. Коваль Я.В. Регіональна економіка: Навчальний посібник / Коваль Я.В., Антоненко І.Я. – К.: ВД «Професіонал», 2005. – 272 с.
11. Каспрук В. Край: крок до новоготериторіальногоустрою / В. Каспрук // Час-Тіме. – К., 1995. – 11 березня.
12. Доценко А.І. Адміністративно-територіальний устрій та розселення в Україні / А.І. Доценко. – К., 2003. – 63 с.
13. Гурєв В.М. Удосконалювати правові засади управління регіональною економікою //Регіональна економіка.-Львів, 1996.-№ 1-2.-С.30.
14. Дорогунцов С, Федорищева А. Устойчивость развития эколого-экономического потенциала Украины и ее регионов // Экономика Украины. - К., 1996. - № 7. - С.7.
15. Масляк І.О., Шищенко П.Г. Географія України (Пробний підруч. для 8-9 кл. серед. шк.)// Зодіак. - ЕКО.— К., 1996. - С.267.
16. Симоненко В. К. Українське Причорномор'я (Монографія)//Вища шк.-К., 1996. — С.27.
17. Паламарчук М.М. Соціальне районування України як основа її адміністративно-територіального устрою//Адміністративно-територіальний устрій України крізь призму інтересів регіону та держави. - Тези допов. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1994. - С.5-6.
18. Долішній М.І., Паламарчук М.М., Паламарчук О.М., Шевчук Л.Т. Соціально-економічне районування України /Долішній М.І., Паламарчук М.М., Паламарчук О.М., Шевчук Л.Т./ НАН України. Інститут регіональних досліджень. - Львів, 1997. – 50 с.
19. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія та сучасність. – С. 263-264.
20. Телешун С. Окремі аспекти реформування адміністративно-територіального устрою в контексті останніх урядових позицій // Право України. – 2003. – № 1. – С. 8–11.
21. Адміністративно-територіальний устрій Поділля. Історія і сучасність: Монографія / Олуйко В. М., Слободянюк П. Я., Балюк М. І. / За заг. ред. Смоля В. А., Слободянюк П. Я. – Хмельницький, 2005. – 400 с.
22. Белебиха І. О., Бакум В. В. Адміністративно-територіальна реформа в регіонах України. – Х.: ХНТУСГ, 2007. – 156 с.
23. Телешун С. Конституційні засади територіального устрою України. Альтернативи і перспективи // Віче. - 2000. - №5. - С. 17-18.
24. Колодій Антоніна. Радянська ідентичність та її носії в незалежній Україні // «Україна в сучасному світі. Соціальні, етнічні і культурні аспекти глобалізації та Україна». Конференція для українських ВІПУСКНИКІВ програм наукового стажування у США. - Ялта. 12-15 вересня 2002 р. -Київ: Стидос. - 2002. - С 36-37.
25. Мельник І. Національний склад населення та мовна ситуація в Україні// Державність. – 1992. - № 2. – С. 44-50.
26. Нудельман В. Вдосконалення адміністративно-територіальногоустрою України / В.Нудельман // Регіональна економіка. – 2001. – № 3. – С. 126-130.
27. О.Г. Кучабський Макрорегіональний рівень у системі територіального управління України// Теорія та практика державного управління. – Вип. 2 (25) – 2009.
28. Белецкий М.И., Толпыго А.К. Национально-культурные и идеологические ориентации населения Украины. По данным социологических опросов // ПОЛИС. - 1998. - № 4. - С. 75
29. Регіоналізація України набирає сили [Електронний ресурс] / Главред. – Доступний з: <<http://inozmi.glavred.info/articles/4631.html>>
30. Юго-Восточная Украинская Автономная Республика (проект) [Електронний ресурс] / Википедия – Доступний з: <[http://ru.wikipedia.org/wiki/Юго-Восточная_Украинская_Автономная_Республика_\(проект\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Юго-Восточная_Украинская_Автономная_Республика_(проект))>
31. Немченко Л.В. Совершенствование административно-территориального устройства - основа рационализации регионального управления // Матеріали науково-практичної конференції "Актуальні проблеми управління територіями в Україні". -К., 1993. - С.86
32. Финансовая защита. Новости экономики и бизнеса. – [Електронний ресурс] – Доступний з: <<http://finzah.com.ua/index.php?print&news=1683>>
33. Медведчук приступил к работе по федерализации Украины [Електронний ресурс] / Подробности. – Доступний з: <<http://podrobnosti.ua/power/2012/07/16/847240.html>>
34. Украинский выбор. – [Електронний ресурс] – Доступний з: <<http://vybor-ua.org.ua/Mestnyie-predstavitelstva/Federalizatsiya-Ukrainyi-vzglyad-molodezhi--Initsiativnyie-gruppyi.-Lugansk.html>>
35. Ткачук П. М. Адміністративно-територіальний устрій сільського району: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Українська академія держ. управління при Президентові України. — К., 1999. — 204 с.; Вовканич С. Й., Цапко С. О., Шевчук Я. В., Щеглюк С. Д., Шевчук О. І. Аналіз існуючих моделей адміністративно-територіального устрою України, запропонованих вітчизняними науковцями // Зарубіжний і вітчизняний досвід реформування адміністративно-територіального устрою / За ред. Л. Т. Шевчук. – Л., 2007. – С. 78–85.
36. Дністрянський М.С. Перспективи вдосконалення територіальної політики - адміністративного устрою України: методологічні і прикладні аспекти // Регіональна економіка. - 1997. - №2. -С. 97
37. Кучабський О.Г. Макрорегіональний рівень у системі територіального управління України// Теорія та практика державного управління. – Вип. 2 (25) – 2009.
38. Соратник Януковича: Федерализация Украины - "вариант отдаленной перспективы" [Електронний ресурс] / Регнум. – Доступний з: <<http://regnum.pf>

[/news/1299218.html>](#)

39. Адміністративно-територіальний устрій Поділля. Історія і сучасність: Монографія / Олуйко В. М., Слободянюк П. Я., Балюк М. І. / За заг. ред. Смоля В. А., Слободянюка П. Я. – Хмельницький, 2005. – 400 с.

40. Марку Ж. Регионы в странах Европейского Союза // Европейская интеграция: современное состояние и перспективы. Сб. научн. ст. - Минск: ЕГУ, 2001. - С.71

Стаття надійшла до редакції 16.03.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"